

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal

COLOFON

Redactie:
Harry de Jong

Redactieadres:
Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611
e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:
André Bolt

Kopij:
Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Grauwe Franjepoot
(*Phalaropus lobatus*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN DE BESTUURSTAFEL-----	1
AGENDA-----	2
ACTIVITEITEN VRIENDEN VAN TWENTSEWELLE & KNNV -----	5
INTERVIEW MET HENRI LUDWIG -----	6
EEN FOTO UIT DE OUDE DOOS-----	7
DAGVLINDERS BIJ OSNABRÜCK-----	9
SEDUMDAKEN IN HENGELO-----	9
NATUURCURSUS - BETER KIJKEN IS MEER GENIETEN.-----	13
ALGEMENE JAARVERGADERING 2015-----	14
VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERING 2014-----	14
JAARVERSLAG 2014-----	16
ACTIVITEITEN 2014-----	17
FINANCIEEL JAARVERSLAG 2014 EN BEGROTING 2015-----	19

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 32,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,-

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening

NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon. Ned. Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwienenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwienenberg@ziggo.nl

◆ Penningmeester (en ledenadministratie)

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: weernink39@gmail.com

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annette Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

E-mail: annetteros8@gmail.com

◆ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ **Website:** www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van de Bestuurstafel

Omdat er te weinig aanmeldingen waren, hebben we jammer genoeg moeten besluiten de nieuwjaarsbijeenkomst in januari af te lasten.

Naast de wandeling en samen lekker eten was er tijdens deze bijeenkomst ook tijd gereserveerd voor het presenteren van interessante waarnemingen door onze leden. Deze activiteit werd door de aanwezigen zeer prijs gesteld. Om die reden hebben we besloten dit te verplaatsen naar de tweede helft van onze komende jaarvergadering. Er is een beamer om foto's of een filmpje te tonen.

De vergadering wordt gehouden op **dinsdag 24 maart in het NIVON-Centrum**.

De stukken voor deze vergadering staan in deze Onder de Loep.

We kunnen terug kijken op een goed jaar en gaan nu op weg naar ons 100-jarig bestaan in 2016.

Dit jubileum willen we niet ongemerkt voorbij laten gaan. Voor de zomer willen we jubileumwerkgroep instellen die met een goed plan komt.

We roepen nu al alle leden op om met suggesties te komen en vragen natuurlijk ook leden die willen meedenken bij het opstellen van activiteitenplan voor 2016. Neem contact op met een van de bestuursleden.

In 2015 willen we naast het uitgebreide excursieprogramma en de KIN-cursussen ook weer aandacht besteden aan activiteiten in de stedelijke omgeving. Op korte termijn beslissen we of we de activiteiten in de wijk Slangenbeek wel of niet continueren. Met de gemeente zijn we in gesprek over het gebruik van braakliggende bouwterreinen als zogenaamde tijdelijke natuur.

Dit jaar moet ook de bomen-app voor het arboretum in Klein Driene gereed komen. Afgelopen weken hebben we hierover contact gehad met medewerkers van de gemeente Hengelo. Dit waren positieve gesprekken die mogelijkheden bieden om het bomenbestand in Hengelo beter te ontsluiten voor geïnteresseerde burgers.

Ook de gesprekken met de gemeente en het IVN over de samenwerking gaan in 2015 verder.

Al deze plannen staan ook op de agenda van de komende jaarvergadering op 24 maart. We hopen u daar te mogen begroeten.

Namens het bestuur,

Jan Zwieneberg

Bentheimerberge 17 juli 2014

Schuilenburg 6 juli 2014

De Wildernis 22 juni 2014

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de **Boerhaavelaan te Hengelo** op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie).

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurthuis "t Lansink" aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum 'de TwentseWelle' te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag 15 maart 2015	Excursie: Oelemars
Zaterdag 21 maart 2015	Heide schonen
Dinsdag 24 maart 2015	Jaarvergadering
Zaterdag 28 maart 2015	Heide schonen
Zondag 29 maart 2015	Excursie: Regge-Exoo
Zondag 12 april 2015	Excursie: Brandlecht
Zondag 26 april 2015	Excursie: Needse Achterveld
Zaterdag 09 mei 2015	Excursie: Borkeld-Overtoom
Zaterdag 23 mei 2015	Excursie: Duivelshof
Zondag 07 juni 2015	Excursie: Kanaal Almelo-Nordhorn

Overzicht activiteiten afd. Enschede

26-3-2015	Lezing: Amfibieën
16-5-2015	Lezing: Marterachtigen

Excursie: Oelemars

Datum : Zondag 15 maart 2015
Thema : Natuurbeleving
Vertrek : 09.00 uur (Boerhaavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (tot plm. 13:30 uur)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

De Oelemars ligt ten oosten van het dorp Losser. Het totale gebied is ca. 100 ha groot en wordt begrensd door de Grensweg, Ravenhorsterweg, Drielandweg en de Beerninksweg. In het gebied ligt een grote plas door het winnen van zand. Vanaf 1983 is het gebied door de vogelwerkgroep van het I.V.N. afdeling Losser geïnventariseerd op het voorkomen van vogels. In totaal zijn er vanaf 1983 tot begin 2006 maar liefst 218 verschillende vogelsoorten waargenomen. Eind 1999 is er aan de oostkant van de plas op de plaats waar voor enkele jaren geleden keileem is gestort een plas/drassituatie aangelegd voor een vogelkijkhut die door leden van de vogelwerkgroep is gebouwd.

Van groot belang voor Twente is de plas ook door het broeden van een kolonie Oeverzwaluwen. In het kader van de Landesgartenschau in 2003 werd een nieuwe permanente oeverzwaluwwand gerealiseerd, die plaats biedt aan 240 broedparen. In het eerste jaar (2003) waren 121 van de 240 nesten bezet. Wij zullen een bezoek aan de vogelhut renge en vervolgens een wandeling door het aangrenzende gebied langs de Dinkel en door het Losserse zand maken.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.30 uur vanaf de kruising van de Grensweg met de Ravenhorsterweg nabij de vogelkijkhut.

Excursie: Regge-Exoo

Datum : Zondag 29 maart 2015
Thema : Regge herstelproject
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend

Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Als vervolg op de Regge excursies van vorig jaar gaan we nu een kijkje nemen bij Exoo. Op dit punt stroomt de Exosche Aa in de Regge. Bij de biologische boerderij Exoo gaat de Regge onder de Enterseweg door. Wij volgen de Regge hier een tijdje en zien dat een aantal percelen ingericht zijn als retentiegebied. Deze kunnen tijdelijk het overtollige water opvangen. Tijdens onze excursie zullen ze nog behoorlijk nat zijn wat voor de weide en watervogels aantrekkelijk is. We verwachten dat we verschillende soorten zullen zien en horen. De begroeiing is door deze herstelwerkzaamheden ook interessant. Mogelijk zien we in deze periode maar een deel. Door afwisseling in dit gebied is het landschappelijk een aantrekkelijk gebied voor een excursie.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.30 uur op de parkeerplaats Wisselmaat Enterweg bij Rectum (tussen Enter en Wierden)

Excursie: Brandlecht

Datum : Zondag 12 april 2015
Thema : Voorjaarsflora
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (tot plm. 14:00 uur)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

In ons excursieprogramma nemen we elk jaar een bezoek aan een bos met een rijke voorjaarsflora op. Dit keer gaan we naar het Duitse Brandlecht, een aan de Vecht gelegen dorp tussen Bentheim en Nordhorn. Hier ligt het natuurgebied Brandlechter Vechtetal und Tillenberge. Het totale gebied is circa 100 ha groot. Het Brandlechter Vechtetal bestaat uit een laaggelegen loofbos met oude meanders langs de gekanaliseerde Vecht. Hier komen we onder meer Bosanemoon, Gulden boterbloem, Slanke sleutelbloem, Muskuskruid en Dotterbloem tegen. De Tillenberge aan de andere kant van de Vecht is een heel ander gebied dat bestaat uit stuifduinen en heide waar we ook nog even een kijkje zullen nemen.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.30 uur vanaf de kruising van de Engdener strasse, Tillenberger strasse en Alter Postweg nabij café Veldboer-Staelberg in Brandlecht.

Slanke Sleutelbloem

Excursie: Needse Achterveld

Datum : Zondag 26 april 2015
Thema : Natuurbeleving
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (tot plm. 13.30 uur)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Het Needse Achterveld in de gemeente Berkelland is een van de laatste natte heidegebieden zoals die vroeger overal in de Achterhoek te vinden was. Doordat het er altijd te nat was, is het nooit omgevormd tot landbouwgrond. Op de natte plekken staat dophei in gezelschap van pijpenstrootje, gevlekte orchis, zonnedauw en klokjesgentiaan. Op de hogere gronden staan nog oude jeneverbessenstruiken met hun grillige vormen en fijne blauwgrijze naalden. Het 110 ha grote gebied dat in beheer is bij Staatsbosbeheer is eind 2005 uitgebreid met een oppervlakte van 33 ha. Omliggende landbouwgronden zijn opgekocht en teruggegeven aan de natuur. Zomers wordt het gebied begraaasd met enkele runderen en paarden.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.30 uur op de parkeerplaats aan de Visschemorsdijk in Neede bij het infopaneel..

Klokjesgentiaan

Excursie: Middelveen en Overtoom

Datum : Zaterdag 09 mei 2015
Thema : Natuurbeleving & Weidevogels
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

De gebieden Middelveen en Overtoom liggen ten noorden van de A1 tussen Rijssen en Holten. Dit agrarisch gebied is een aantal jaren geleden omgevormd tot natuurgebied. Het is een schakel van de ecologische hoofdstructuur in Overijssel en vormt de verbinding tussen de Borkeld en het Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug. In 2013 zijn de natuurontwikkelingswerkzaamheden uitgevoerd. Een aantal sloten zijn gedempt en een aantal beken zijn verlegd. Ook werd de bouwlaag van verschillende landbouwpercelen, totaal 60 ha afgegraven. Deze werkzaamheden hebben ertoe geleid dat het gebied veel natter is geworden, wat de water- en weide vogels ten goede is gekomen. Zo zijn er al broedgevallen van de Kievit, Grutto en Tureluur gemeld. Al met al genoeg aspecten voor een interessante excursie.

Verzamelpunt: We starten de excursie vanaf de parkeerplaats wandelknooppunt Middelveen tussen Rijssen en Holten, bij dagrecreatie Overveen aan de Veendijk 4

Kijkhut Overtoom

Excursie: Duivelshof

Datum : Zaterdag 23 mei 2015
Thema : Natuurbeleving
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (tot plm. 13.00 uur)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Het natuurgebied de Duivelshof hebben we al vaker bezocht. Het gebied bestaat uit een afwisselend landschap met loof- en naaldbossen, lanen, natte heide, heischraal grasland en oud cultuurland. In 2006 heeft Natuurmonumenten rondom de boerderij Duivelshof een middeleeuws verdedigingsstelsel van grachten en wallen gerestaureerd. In de grachten blijft het water nu weer langer staan. Verder

zijn er waterhuishoudkundige maatregelen getroffen die de natuur ten goede komen. Hiervoor is grasland afgeplagd om het om te vormen tot natte heide en bloemrijk grasland. Interessant om eens naar te gaan kijken. Het aandeel (orchideeënrijk) heischraal grasland is verder vergroot door in de buurt van de parkeerplaats enkele percelen met naaldbomen te kappen. Om de komst van dit soortenrijke grasland te bespoedigen, is ook het naaldenstrooisel verwijderd.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gebied aan de Losserse straat, de weg van de Lutte naar Lossers.

Duivelshof

Excursie: Kanaal Amelo-Nordhorn

Datum : Zondag 07 juni 2015
Thema : Planten en Vogels
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

We hebben al veel vaker een bezoek gebracht aan het kanaal Almelo-Nordhorn. Deze keer nemen we het stuk dat ligt tussen Singraven en Tilligte. In deze omgeving gaat de Dinkel onder het kanaal door en zijn links en rechts van het kanaal waterbouwkundige werken gemaakt. De bekendste zijn de schuifsluizen. Het eerste deel van de excursie gaat door het Harseveld bos met zijn ommuurde begraafplaats. In dit bos hopen we bosplanten van de rijke bodem tegen komen. Hierna gaan we op zoek naar de bijzondere planten langs het kanaal, zoals de Steenanjer en de Lange ereprijs. We zullen ook zien dat er een groot verschil zit tussen de begroeiing aan de noordzijde en de zuidzijde van het kanaal. Dit heeft onder andere te maken met de schaduw van de bomen langs het kanaal.

In de rietkragen langs het kanaal hopen we ook verschillende vogelsoorten aan te treffen. Als het weer meewerkt, is het een ideaal excursiegebied.

Verzamelpunt: Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied gaan, vertrekken we om 09.45 uur bij de kruising kanaal en de weg Denekamp - Ootmarsum

Lezing: Amfibieën

Datum : 26-3-2015
Tijd : 20:00 uur
Spreker : Annemarie van Diepenbeek
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : Leden gratis; niet-leden €2,-
Koffie/thee : € 1,50

Een halve eeuw geleden waren ze nog 'gewoon': in vrijwel alle boerenslootjes of poelen zag je baltsende salamanders, zwemmende en kwakende kikkers en parende padden. Van de meeste soorten amfibieën is in de voorbije jaren de stand sterk teruggelopen, maar op geschikte plekken zijn ze nog wel te vinden.

Deze presentatie laat alle in Nederland voorkomende soorten de revue passeren, en geeft daarbij informatie over uiterlijk, ecologie en verspreiding. Bij enkele soorten wordt ingegaan op de oorzaken van achteruitgang. Maar er zijn ook positieve berichten: ons kleine landje is groot in het nemen van maatregelen en faunavoorzieningen ten gunste van kleine dieren; zoals het aanleggen van nieuwe poelen en renoveren van ongeschikt geworden oude poelen. Ook de verbeterde waterkwaliteit biedt herstelmogelijkheden voor een aantal amfibieënsoorten.

Deze serie vormt een kleurrijke ontmoeting met de amfibieën in Nederland. En voor iedereen bij wie de herinneringen uit de jeugd jaren enigszins vervaagd zijn, wordt het een hernieuwde kennismaking en nostalgische herleving van Koekkoeks oude schoolplaat 'In sloot en plas'.

Bruine Kikker

Kleine Watersalamander

Lezing: Marterachtigen

Datum : 16-5-2015
Tijd : 20:00uur
Spreker : Mark Zekhuis
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : Leden gratis; niet-leden €2,-
Koffie/thee : € 1,50

Kent u soms de das, de boommarter, de steenmarter en de otter? Wist u dat ze in onze omgeving voorkomen? Van de steenmarter heeft u vast weleens gehoord; ja, die dieren die maar niet van auto's af kunnen blijven. Marterachtigen omvatten marters, hermelijnen, wezels, nertsen, maar ook dassen en otters. Ze vormen de meest soortenrijke familie onder de roofdieren. Doordat de verschillende soorten vaak totaal andere levenswijzen hebben (klimmend, zwemmend, gravend of lopend) verschillen ze ook veel in uiterlijk. Wel hebben vrijwel alle marterachtigen een langgerekt lichaam en korte poten. Het zijn overwegend nachtdieren. Sommige soorten leveren een mooie pels, en worden daarom gefokt of bejaagd.

Amerikaanse Nerts

Interview met Henri Ludwig

Wanneer bent u lid geworden van de KNNV?

De exacte datum weet ik niet meer, maar het zal omstreeks 1981 geweest zijn.

Had u altijd al belangstelling voor de natuur ?

Ja, ik was al lid van de plantenwerkgroep van het NIVON. Via een medelid ben ik toen ook lid geworden van het IVN in Hengelo en ben ik de cursus voor natuurgids gaan volgen. Vervolgens heb ik verschillende excursies voor het IVN begeleid.

Het leek mij goed om ook lid te worden van de KNNV. In de krant las ik over de a.s. jaarvergadering van de afdeling Hengelo die in de remonstrantse kerk aan de Grundellaan zou plaatsvinden.

Ik ben daar toen heen gegaan, men keek wel verbaasd op dat er een onbekende binnenstapte.

Het was koud in de kerk, daarom besloot men de dia lezing na afloop van de vergadering te laten plaatsvinden bij Wil en Andries Vermeulen thuis. Zij waren om en om samen ongeveer 12 jaar natuurhistorisch secretaris geweest.

Heeft u zelf binnen de afdeling nog bepaalde functies vervuld ?

Jazeker. Wil en Andries waren blij dat ze na 12 jaar hun functie aan een nieuw lid konden overdragen. Ik ben zelf meer dan 11 jaar natuurhistorisch secretaris geweest.

Deed u actief mee aan de activiteiten van de KNNV?

O, ja, ik ging steevast mee met de KNNV excursies. Ik vertelde daar thuis zo enthousiast over dat mijn man Paul besloot om voortaan ook maar mee te gaan. Eerlijk gezegd had het er ook mee te maken dat ik zo vaak op stap was, dat we elkaar weinig zagen.

Via deze excursies heb ik pas echt geleerd om planten goed te determineren. Ik wilde altijd alles graag zelf grondig uitzoeken.

En als je naar planten kijkt ga je onwillekeurig ook naar mossen en paddenstoelen kijken.

Een hoogtepunt van de afdelings activiteiten vond ik de bijeenkomsten bij Hans van den Berg thuis. Daar kregen we les in het determineren van paddenstoelen, vele jaren lang. Ze was heel goed in het stimuleren van mensen; vooral niet te gauw opgeven als het moeilijk werd.

Wat planten betreft heb ik trouwens ook veel geleerd van allerlei cursussen die door Floron werden georganiseerd.

Hebt u een voorkeur voor een bepaald natuurgebied?

Ik vind de omgeving van het Lauwersmeer fantastisch, vooral omdat je overal toegang hebt tot het gebied. Vooral in de maand mei kun je er b.v. massa's orchideeën vinden.

Paul en ik kunnen vanwege gezondheidsproblemen niet meer mee met de afdelingsexcursies. We maken nog wel met z'n tweeën korte uitstapjes naar gebieden die we vroeger vaak bezochten. Zoals het Arboretum in de Lutte, de Haarmühle, het Rietschot.

Heet u ook een favoriet natuurboek?

Behalve de onmisbare flora van Heukels heb ik veel gelezen in de "Atlas van plantengemeenschappen in Nederland". (4delige serie met als hoofdauteur J.Weeda, uitgegeven door KNNV uitgeverij).

Een foto uit de oude doos

Kort geleden was Jan Zwieneberg bezig met het opruimen van zijn boekenkast. Hierbij dook een foto op die hij ooit van Andries Vermeulen had gekregen.

Het gaat om een foto die gemaakt is op de excursie van onze afdeling naar het Achterveld bij Neede op 29 april 1962. Op de achterkant van de foto stonden de namen van de personen vermeld die bij de excursie aanwezig waren. Op de foto van links naar rechts : Andre Bolt, Chris van Waardenburg, Gerlof Vermeulen, Wim Kippert, Gerrit Bos, 2 onbekende personen (waarschijnlijk de excursieleiders uit Neede), Wim de Boer en Michiel Visser. Bernard Wanders deelde later mee dat één van de excursieleiders zijn oom Gerrit Westerholt uit Neede was.

Van de excursie is door Wim de Boer en Chris van Waardenburg een verslag gemaakt dat in 1962 in het Hazepootje gepubliceerd is. Het in gescande verslag is ook in deze Onder de Loep is opgenomen. Opmerkelijk is het grote aantal weidevogels dat toen nog in het gebied en de directe omgeving aanwezig was. Uit het verslag blijkt dat in die tijd tijdens een excursie ook naar nesten van vogels werd gezocht. De ingescande aankondiging van de excursie staat ook in deze Onder de Loep. Opmerkelijk is het gebruik van de OAD streekbus om naar het excursiegebied te gaan.

Het is de bedoeling om het gebied dit jaar tijdens een excursie weer te bezoeken.

Bert Oude Egbrink

Zondag 29 April ; ekskursie per dienstbus van de OAD naar het Achterveld in Markvelde, onder leiding van de heer Westerholt uit Neede.

Toen we vorig jaar Juli in dit terrein waren, concludeerden we uit het feit, dat we enorm veel verlaten nesten vonden van weide- en watervogels, dat dit een prachtig vogelterrein moest zijn. Dit werd door hr. Westerholt bevestigd, zodat we U deze ekskursie zeer kunnen aanbevelen. Het Achterveld is een terrein dat bestaat uit vochtige heide en moeras en dat omzoomd is door dennen- en eikebos. Het is gelegen aan de Schipbeek. De deelnemers wordt aangeraden laarzen mee te nemen.

Vertrek met bus van 8.10 uur vanaf het station.

terug + 1 uur in Hengelo.

kosten : plm. fl. 1.-- p.p voor reisgeld.

EXCURSIE NAAR HET ACHTERVELD BIJ NEEDE OP 29 APRIL '62.

Vertrek uit Hengelo: 8.10; terug 12.10 uur.

Aantal deelnemers: 10, inclusief onze leider, de Heer Westerholt uit Neede.

Weer: Half bewolkt, met vrij koude N.W.-wind.

Het betreffende terrein was zeer nat en alleen met knielaarzen toegankelijk. Het bleek rijk aan vogels, zoals wij bij de excursie vorige zomer reeds vermoedden. In en langs de randen van het terrein noteerden we de volgende soorten en aantallen:

4 boompiepers	6 boerenzwaluwen	6 wulpen
2 wilde eenden	3 watersnippen	4 grutto's
1 gr. bonte specht	2 fitissen	1 waterhoentje

Natuurlijk bevat het terrein wel meer, maar om een enigszins volledige inventarisatie te maken is meer nodig dan deze korte excursie. We kwamen de volgende nesten met eieren tegen:

wilde eend: 1 nest met 9 eieren en 1 nest met 4 jaist uitgekomen jongen en nog 3 eieren.

wulp : 1 nest met 3 eieren en 2 nesten met 4 eieren.

grutto : 1 nest met 1 ei en 1 nest met 4 eieren.

Wij strekten onze excursie eveneens uit tot de omliggende weiden en noteerden hier:

10 Kievitten	3 kapmeeuwen	4 tureluurs
4 wulpen	6 grutto's	3 boompiepers
1 holenduff	3 grasmussen	2 geelgorzen
3 tjiftjaffen	4 houtduiven	5 fitissen
1 gele kwikstaart	2 koekoeken	1 veldleeuwerik
1 witte kwikstaart	2 koolmezen	1 zwarte kraai
	2 gekraagde roodstaarten	

Buiten het terrein gevonden nesten:

kievit: 2 nesten met 4 eieren, 1 met 3 en 1 met 2 eieren.
grutto: 1 nest met 4 eieren.

Hoewel het nog vroeg is voor bloei, noteerden we onderstaande planten:

Breed wollegras. In volle bloei, door het gehele lage gedeelte.

Stijve zegge. Langs de slootkanten, maar niet in bloei.

Blonde zegge. Ook nog niet in bloei. Werd gevonden in de lage weide naast het veen.

Kruipwilg. In volle bloei, door het gehele terrein verspreid.

Gagel. Ook in volle bloei; in grote delen van het terrein.

In een der weiden vonden we een mooi bronskleurig kevertje, 10 mm. lang, met 6 stippen op de dekschilden. Dit werd naderhand gedetermineerd als *Blethisa multipunctata*.

Op een zandweg zagen we een hermelijn, goed te herkennen aan de zwarte staartpunt en de grootte. Een paar grutto's vonden dat hij te dicht bij hun nest kwam en protesteerden hevig.

Het was een bijzonder interessante excursie en wij zijn het Staatsbosbeheer zeer erkentelijk voor de verleende toestemming tot bezoek aan het terrein en de Heer Westerholt voor zijn leiding.

W. de B.
H.C. v. W.

Dagvlinders bij Osnabrück

In de Onder de Loep van september 2014 stond een verslag van de excursie naar de kalkgraslanden op de Silberberg en de oude kalkgroeve bij Lengerich op 8 juni 2014.

De door ons bezochte kalkgraslanden staan bekend om het voorkomen van verschillende soorten orchideeën die we in Twente niet aantreffen. Naast bijzondere planten kun je in deze graslanden ook bijzondere dagvlinders aantreffen. Daarom heb ik op 3 augustus 2014 beide gebieden nog een keer bezocht. Op deze zonnige dag heb ik meerdere Dambordjes en enkele Bruine dikkopjes gezien. Beide soorten zijn typisch voor kalkgraslanden. Andere leuke soorten waren de Keizersmantel waarvan ik meerdere vlinders heb gezien en de Kleine parelmoervlinder waarvan één exemplaar rond vloog. De Keizersmantel kennen we ook van het Bentheimerwald. Verder vond ik in de kalkgroeve nog een rups van het Klein avondrood. Op een eerdere excursie naar de Silberberg op 2 juni 2013 zag ik de Aardbeivlinder (één exemplaar). Deze bijzondere vlinder ken ik in Twente alleen van de Bergvennen.

Uit gegevens van deze gebieden op Internet blijken er nog meer bijzondere dagvlinders voor te komen zoals het Kalkgraslanddikkopje en het Dwergdikkopje en natuurlijk de Koninginnepage. Een goede reden om deze gebieden nog eens een keer te bezoeken. Wanneer je in augustus naar de Silberberg gaat, kun je ook nog de Franjegtiaan zien waarvan ik bij mijn bezoek in 2014 enkele bloeiende planten heb gezien.

Bert Oude Egbrink

Sedumdaken in Hengelo

MET BIJZONDERE MOSSEN VOOR TWENTE

In 2009 besloot ik om het atlasblok (28-57), waarin ik woon, te gaan inventariseren. Op de terugweg van een van de bezoeken kwam ik eind januari 2010 door Thiemsland, een nieuwe wijk (250-476). Toevallig viel mijn oog op een sedumdak, dat bovenop de ondergrondse garage aan de Wessex zit. Een klein stukje kon ik bekijken. Mijn oog viel op een mosje, dat mij niet direct bekend voorkwam.

Bij de determinatie kwam ik uit op *Didymodon ferrugineus* (Hakig dubbeltandmos). Volgens de verspreidingsatlas een zeldzaamheid voor Nederland. Gelukkig bevestigde Flip Sollman snel de vondst. Op de ongeveer 1 m² groeiden ook *Tortella inclinata* (Viltig kronkelbladmos) en *Ditrichum flexicaule* (Kalksmaltandmos); twee zeldzaamheden voor Twente. *Ditrichum flexicaule* is, naar aanleiding van het DNA Barcodingproject bekeken en blijkt *Ditrichum gracile* (op BLWG verspreidingsatlas *Ditrichum flexicaule* var. *sterile*) te zijn.

Hoe komen die zeldzame mossen daar?

Omdat deze soorten niet in de directe omgeving voorkomen ontstond bij mij het idee dat ze in het jaar 2000 bij de bouw van het wooncomplex met de sedummat zijn meegekomen. Via de hovenier die het dak onderhoudt kwam ik bij de leverancier in Nederland. Van hen kreeg ik de informatie dat dit type matten in Noord Duitsland wordt gemaakt.

Het bedrijf Xeroflor maakt ze en is gevestigd in Gross Ippener (deelstaat Nedersaksen, onder Bremen). Hier maakt men sinds 1996 deze matten.

Ook heb ik gezocht naar relevante lectuur over sedumdaken en mossen. Zijdelings wordt het hier en daar genoemd maar een gedegen onderzoek heb ik niet gevonden.

De sedummatten.

Op weg naar een vakantie in Mecklenburg Vorpommern ben ik op bezoek geweest bij Xeroflor. De bedrijfsleider is met mij naar de plek geweest waar de matten gemaakt worden.

Dit waren vroeger weilanden (zie afb. 1). Hier wordt op een soort worteldoek een substraat aangebracht waarop afgemaaide sedumplantjes (9 soorten) uitgestrooid worden. Hierop komt gaas, dat voor de stevigheid zorgt. De blaadjes wortelen snel en daarna gaan de matten op transport.

Volgens de bedrijfsleider worden er bij hen geen andere planten en mossen toegevoegd.

Ze hadden ooit een proef gedaan met sphagnum-soorten, maar dat was geen succes¹. Tijdens mijn rondgang langs de matten vond ik alleen *Ceratodon purpureus* (Gewoon purpersteeltje). Ook tussen de kweekstroken van de sedumplantjes groeiden geen mossen en andere soorten planten. Sedumplantjes worden daar gezaaid en het zaad komt uit heel Duitsland.

---

¹ Xeroflor heeft sinds kort een mossenmat.

Afb.1. kwekerij

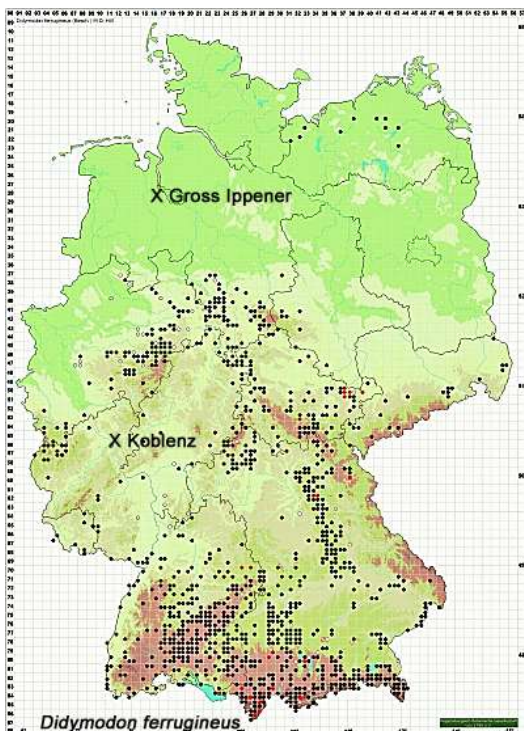
Uit ervaring wist hij dat er na een aantal jaren mossen gaan groeien in de matten, vooral als de sedumplantjes te weinig voedingsstoffen hebben. De optie van de aanvoer van sporen hebben we ook besproken. De eerste optie was de aanvoer van sporen uit de directe omgeving. De verspreidingsatlas voor Duitsland moet hierover helderheid verschaffen. Dit gold ook voor de tweede optie de aanvoer van sporen via het substraat.

Het substraat (zie afb.2) bestaat uit een mengsel van gemalen dolomiet (kalkhoudend), lavazand en gecomposteerde schors. De werking van het dolomiet is minimaal 20 jaar met een geschat maximum van 40 jaar. Dit mengsel wordt gemaakt in de regio Koblenz. Niet bekend is of alle componenten ook uit deze regio komen.

Afb.2 substraat

Mosatlas Duitsland.

Via internet zijn alle kaarten te zien.

Op de verspreidingskaart van *Didymodon ferrugineus* zijn ook Gross Ippener en Koblenz ingetekend. *Didymodon ferrugineus*, *Ditrichum gracile* en *Tortella inclinata* komen in de regio Gross Ippener eigenlijk niet voor. In de regio Koblenz komt alleen *Tortella inclinata* in zeer beperkte mate voor. *Bryum torquescens* komt in beide regio's niet voor.

Sporen uit de directe omgeving ligt dus niet voor de hand. Mocht het lavasteen uit de regio Eifel komen dan is dit wel een optie.

Hoe verder.

Mijn speurtocht gaf geen duidelijk antwoord. Ik heb het onderzoek toen een tijdlang laten rusten, mede omdat toegang tot het dak moeilijk te realiseren was.

Eind 2013 mocht ik, door bemiddeling van een der bewoners, samen met Piet Kokke op het dak. We waren benieuwd of de drie soorten nog te vinden waren. *Didymodon ferrugineus* en *Tortella inclinata*, op meerdere plekken, vonden we terug. Daarnaast ook *Fissidens adianthoides* (Groot vedermos), een rode lijst soort die zeldzaam is voor Twente. Alle vondsten staan in onderstaande tabel. De kolommen rode lijst en Biotoop stammen uit de de Rode Lijst Mossen 2012.

Naam		Zeldzaam - heids- klasse	Rode Lijst (1)	Biotoop (2)	Wessex 2010	Wessex 2013	Gold- stream 2014
<i>Amblystegium varium</i>	Oeverpluisdraadmos	a	TNB	BosR		x	
<i>Babula convoluta</i>	Gewoon smaragdsteeltje	a	TNB	Cult		x	
<i>Barbula unquiculata</i>	Kleismaragdsteeltje	a	TNB	Cult			x
<i>Brachythecium rutabulum</i>	Gewoon dikkopmos	a	TNB	Geen			x
<i>Bryoerythrophyllum recurvirostre</i>	Oranjesteeltje	a	TNB	Geen			x
<i>Bryum capillare</i>	Gedraaid knikmos	a	TNB	Geen		x	x
<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	Veenknikmos	a	TNB	Moeras			x
<i>Bryum torquescens</i>	Zonneknikmos	zzz	GE	Schrl			x
<i>Calliergonella cuspidata</i>	Gewoon puntmos	a	TNB	Geen			x
<i>Ceratodon purpureus</i>	Gewoon purpersteeltje	a	TNB	BosA		x	x
<i>Cratoneuron filicinum</i>	Gewoon diknerfmos	a	TNB	Geen		x	x
<i>Dicranella heteromalla</i>	Gewoon plujsjesmos	a	TNB	BosA		x	
<i>Didymodon ferrugineus</i>	Hakig dubbeltandmos		OV1	Geen	x	x	
<i>Ditrichum gracile</i>	...smaltandmos	zzz	BE	Schrl	x		
<i>Fissidens adianthoides</i>	Groot vedermos	z	KW	Moeras		x	
<i>Homalothecium sericeum</i>	Gewoon zijdemos	a	TNB	BosR		x	
<i>Hypnum cupressiforme</i>	Gewoon klauwtjesmos	a	TNB	Geen			x
<i>Plagiomnium affine</i>	Rond boogsterrenmos	a	TNB	BosR			x
<i>Plagiomnium cuspidatum</i>	Spits boogsterrenmos	z	TNB	BosR			x
<i>Syntrichia ruralis</i> var. <i>calicicola</i>	Klein duinsterretje	a	TNB	Schrl	x	x	
<i>Thuidium thamariscinum</i>	Gewoon thujamos	a	TNB	BosA			x
<i>Tortella inclinata</i>	Viltig kronkelbladmos	zzz	KW	Schrl	x	x	

(1) Rode lijst: BE = bedreigd, KW = Kwetsbaar en GE = gevoelig.

(2) Biotoop: (voorkeurs)biotoop van de soort; BosA = Oud arm bos, Bos R = Rijk Bos, Cult = Kale cultuurgrond, Moeras = basenrijk moeras en nat grasland, Schrl = Droog schraalland en open duin en Geen = Geen duidelijke biotoopvoorkeur.

Iets verderop (Goldstream) zijn nog drie sedumdakken op ondergrondse parkeergarages. Uit de eerdere gesprekken was gebleken dat ook deze matten waarschijnlijk uit Gross Ippener komen. In het voorjaar 2014 was er medewerking voor een onderzoek, samen met Piet Kokke, op twee van de drie daken zie afb. 3)

Afb.3. Sedumdak Goldstream Thiemsland

Dit leverde weer een aantal interessante soorten op zoals *Bryum torquescens* (Zonneknikmos), *Cratoneuron filicinum* (Gewoon diknerfmos) en *Plagiomnium cuspidatum* (Spits boogsterrenmos).

De bijzondere mossen voor Twente

Hieronder staan de zeven meest interessante mossen voor Twente, al blijft voor mij de vondst van *Thuidium tamariscinum* (Gewoon thujamos), midden in een woonwijk bijzonder. Voor beschrijvingen en verspreidingsgegevens is gebruik gemaakt van de BLWG verspreidingsatlas mossen.

Bryum torquescens (Zonneknikmos)

De eerste vondst voor Twente. Deze soort komt met name in Zuid-Limburg voor en houdt van een stenig, kalkrijk en geëxponeerd substraat en is vanouds bekend van enkele kalkgraslanden in Zuid-Limburg.

Rode lijst: gevoelig.

Cratoneuron filicinum (Gewoon diknerfmos)

In Twente is dit een zeer zeldzame soort. *Cratoneuron filicinum* groeit op allerlei natte tot vochtige substraten in kalkrijke omgeving.

Didymodon ferrugineus (Hakig dubbeltandmos)

In Nederland is de soort pas na 2000 op enkele plaatsen gevonden.

Buiten Nederland groeit de soort vooral op kalksteenrotsen en kalkgruis bodems in kalkgraslanden, groeven en langs wegen verhard met kalksteen.

Ditrichum gracile (*Ditrichum flexicaule* var. *sterile*)

Een voor Nederland zeer zeldzame soort.

Fissidens adianthoides (Groot vedermos)

Voor Twente is dit een vrij zeldzame soort. Het mos groeit op neutrale vochtige humeuze grond, zoals in blauwgraslanden, vochtige duinvalleien, noordhellingen in de kustduinen, natte bossen en heel zelden in kalkgrasland.

Rode lijst: kwetsbaar.

Plagiomnium cuspidatum (Spits boogsterrenmos)

In Twente is dit een vrij zeldzame soort. Het is een kalkminnende soort die vooral op beschaduwde plaatsen groeit. Dit laatste komt overeen met de vindplaats op het dak.

Tortella inclinata (Viltig kronkelbladmos)

Uit Twente is één vondst bekend. In Zuid-Limburg groeit *Tortella inclinata* op open, droge, zonnige plaatsen op krijt. Buiten Zuid-Limburg groeit dit mos onder andere op beton en opvallend vaak op begraafplaatsen.

Rode lijst: kwetsbaar.

Cratoneuron filicinum en *Bryum torquescens* zijn aanwezig in zowel Gross Ippener als in Koblenz, dat geldt in iets mindere mate voor *Plagiomnium cuspidatum*. *Fissidens adianthoides* is in beide regio's heel schaars aanwezig.

Conclusie

Op de drie sedumdaken boven de parkeergarages hebben we 22 verschillende mossen gevonden waaronder vier mossen die op de rode lijst staan. *Didymodon ferrugineus* heeft hier de code OV1 = onregelmatige voortplanter (gevestigd na 2002).

Voor Twente staan er zeven bijzondere soorten op de lijst.

De mossen zijn door de leverancier niet bewust in de sedummatten aangebracht. Mij is niet duidelijk geworden of er sporen in het substraat zaten.

De hierboven vermelde bijzondere mossen voor Twente hebben bijna allemaal een relatie met kalk. De aanwezigheid van dolimiet in het substraat is dus essentieel.

Mogelijk zijn de sporen komen aanwaaien (zie ook het artikel over hoge dichtheden van voorheen zeldzame epifyten in *Buxbaumiella* 98.)

Het is gebleken dat een deel van de gevonden soorten zich ook meerdere jaren op het dak in Thiemsland handhaaft.

Of het stabiele populaties worden is nog een vraag. Opvallend is wel dat drie van de vier rode lijstsoorten een voorkeur hebben voor de biotoop droge, schrale vegetaties.

Sedumdaken als onderzoeksgebied

Ik ben benieuwd of er Nederland meer van deze vondsten gedaan zijn.

Met de (geplande) uitbreiding van het aantal sedummatten is dit een interessant onderzoeksterrein met een eigen dynamiek op de verspreidingskaarten.

Over vijf jaar ga ik opnieuw in Thiemsland kijken.

Dankwoord.

Flip Sollman, Rienk-Jan Bijlsma, Rudi Zielman en Piet Kokke voor hun hulp bij de determinaties en Piet ook voor de inzet bij de tweede inventarisatie. De heren H. Zengerink en P.J. Rozenboom waren zeer behulpzaam bij het verkrijgen van toegang tot de sedumdaken. De heer C. Schade van Xenoflor in Gross Ippener.

Literatuur.

Bosch van den R., J.Kersten & A. van den Pluijm. Hoge dichtheden van voorheen zeldzame epifyten in een jong eikenbos 'het Beestenveld' bij De Rips (N-Br.). Buxbaumiella 98.

BLWG, 2007. Voorlopige verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen, Bryologische & Lichenologische Werkgroep van de KNNV.

BLWG. Verspreidingsatlas ,mossen.

Colpa J.G. & B.O. van Zanten. *Didymodon ferrugineus* (Hakig dubbeltandmos), een nieuwe mossoort voor Nederland. Buxbaumiella 76 (2006).

Siebel H., R.J. Bijlsma & L. Sparrius. Basisrapport voor de Rode Lijst Mossen 2012. Buxbaumiella 96
Moose Deutschland: Verbreitungsatlas der Moose Deutschland.

Jan Zwienenberg

Natuurcursus - Beter kijken is meer genieten.

Hoe je beter kunt kijken naar de natuur om je heen en hoe je wegwijs wordt in je natuurgids voor vogels, insecten en planten, kun je leren op de natuurcursus die dit voorjaar door de KNNV, IVN en Nivon wordt georganiseerd.

Aan de hand van een aantal in onze omgeving voorkomende soorten vogels, insecten en planten wordt geoeftend systematisch te leren kijken. Aan de hand van tips, trucs en aanwijzingen van ervaren beoefenaars leer je beter observeren. Hiermee kun je beter de naam van de soort opzoeken in je natuurgids

Deze natuurcursus kan de opmaat zijn tot verdere studie en een fantastische hobby; zelfstandig of als lid van een vogel, insecten of plantenwerkgroep.

De cursus bestaat uit twee theorieavonden. Een avond waarin vogels met planten centraal staan en een tweede waarin insecten en planten aan de orde komen. Aansluitend hierop volgen veldexcursies op een geschikte locatie. Op de theorie avond wordt de determinatie techniek behandeld en de specifieke leefomgeving van planten, struiken en bomen. In het veld volgt dan de toepassing.

De theorie is op de maandagavond, half acht in het Nivoncentrum te Hengelo.

Vogels 30 maart en insecten 20 april.

De excursie vogels is zaterdagmorgen, 18 april en insecten zaterdagmorgen 25 april.

Opgave en informatie bij Marjo Mulder, tel. (074) 2773273 of per e-mail: marjomulder@home.nl. Kosten leden circa € 20.- , niet leden € 25.-

Bosmestkever

Algemene Jaarvergadering 2015

Datum en tijd: **dinsdag 24 maart 2015 om 20.00 uur**
Plaats: **NIVON-centrum** (kleine zaal) aan de Lodewijkstraat 1.

Vervoer kan geregeld worden voor diegene die niet of liever niet met eigen vervoer kan komen.
Die moet even contact opnemen met Jan Zwienenberg (074 2423975) of Wytze Boersma (074 3762711)

1. Opening
2. Goedkeuring verslag ledenvergadering d.d. 25 maart 2014 (bijlage in Onder de Loep).
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Jaarverslag 2014 van secretaris, excursiecommissie en werkgroepen (bijlage in Onder de Loep)
5. Financieel jaarverslag 2014 en balans 31-12-2014 (bijlage in Onder de Loep)
6. Verslag kascommissie
7. Benoeming kascommissie.
8. Begroting 2014 en contributie 2015 en 2016.
9. Bestuurssamenstelling.
Volgens rooster van aftreden (zie onder) is Jan Zwienenberg aftredend en herkiesbaar.
10. VV op zaterdag 11 april 2015 . De stukken kunnen ter vergadering ingezien worden.
11. Vaststelling benoeming afgevaardigden naar VV 2015. Voorstel komt ter vergadering.
12. Stand van samenwerking met andere organisaties en gemeente.
13. Afdelingsactiviteiten 2015 en 2016 (zie ook voorwoord in Onder de Loep)
14. Rondvraag en sluiting

Pauze

Na de pauze hebben we een gezellig uurtje onder genot van een hapje en een drankje om iets te vertellen over je waarnemingen aan de hand van foto's, filmpjes etc. Er is een beamer aanwezig. Deze activiteit is eerder tijdens een Nieuwjaarsbijeenkomst gehouden en was bijzonder boeiend.

Rooster van Aftreden

Naam	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wytze Boersma			x			x		
Jan Zwienenberg	x						x	
Jan Weernink		x						x
Bert Oude Egbrink			x					
Annette Ros				x				
Harry de Jong					x			

Verslag algemene ledenvergadering 2014

De vergadering vond plaats op 25 maart 2014 in het Nivon-Centrum te Hengelo. Er waren 14 leden en een gastspreker (Gerben Winkel) aanwezig. Afwezig met kennisgeving: B. Wanders en H. de Jong.
Na de vergadering heeft Gerben Winkel een prachtige presentatie gegeven van macrofoto's van kleine (en grote) paddestoelen.

1. Opening

De secretaris, Jan Zwienenberg, heet de aanwezigen bij afwezigheid van de voorzitter van harte welkom en opent de vergadering. Aan het begin van de vergadering wordt stilgestaan bij het overlijden van de dames Wil Vermeulen, Hans Wegerif en Dinie van den Bosch. De overledenen worden door middel van een ogenblik stilte herdacht.

2. Verslag ledenvergadering d.d. 2 april 2013

Het verslag wordt goedgekeurd.

3. Ingekomen stukken en mededelingen

De stukken voor de Vertegenwoordigende Vergadering van 5 april 2014 in Nijkerk zijn ontvangen (zie verder agendapunt 10). Wytze Boersma deelt mee dat het KIN dit voorjaar een cursus Kringlopen organiseert.

4. Jaarverslag 2013 van de secretaris, excursiecommissie en werkgroepen

Het uitgebreide verslag, dat een goed beeld geeft van de vele activiteiten van onze afdeling, wordt met dank aan de secretaris en de opstellers van de andere bijdragen, goedgekeurd.

5. Financieel jaarverslag 2013 en balans 31-12-2013

Er is over 2013 een positief saldo van 198,95 euro. Dit wordt toegevoegd aan de reserve. In het jaarverslag is de aanschaf van een beamer opgenomen waarvoor wij (samen met het IVN) van de gemeente een subsidie hebben ontvangen. Het verslag en de balans waren duidelijk en worden goedgekeurd.

6. Verslag kascommissie

Laurens van Run en Gerrit Haverkamp hebben de kas gecontroleerd. Op basis van hun bevindingen stellen zij voor het bestuur decharge te verlenen. De vergadering stemt hiermee in. De secretaris dankt de penningmeester voor zijn werkzaamheden.

7. Benoeming kascommissie

Laurens van Run is aftredend, De secretaris dankt hem voor zijn werk. De nieuwe commissie bestaat uit Gerrit Haverkamp en Maggie Verdriet. Mieke van den Berg wordt reserve lid.

8. Begroting 2014 en contributie 2014 en 2015

De contributie wordt in 2015 verhoogd naar 32 euro voor leden. De contributie voor huisgenoten wijzigt niet. Mogelijk komt er geld van het gewest naar de afdeling. Dit geld kan ingezet worden voor ons project in de wijk Slangenbeek.

9. Bestuurssamenstelling

Bernard Wanders treedt af als voorzitter. Het bestuur stelt voor om Bernard te benoemen tot erelid van onze afdeling. De vergadering stemt met applaus in.

De overige bestuursleden zijn herbenoembaar. De vergadering gaat akkoord met de benoeming van Wytze Boersma als nieuw bestuurslid. Er zijn geen tegenkandidaten voorgedragen. Het bestuur krijgt verder toestemming om in de volgende bestuursvergadering de taken te herverdelen en een rooster van aftreden te maken zoals omschreven in het huishoudelijk reglement.

Bernard blijft als vertegenwoordiger van de afdeling Hengelo wel lid van het gewest Twente.

De provinciale subsidie voor activiteiten van de afdelingen werd door het gewest aangevraagd.

Deze subsidie is inmiddels komen te vervallen. De activiteiten van het gewest komen op een laag pitje te staan. Het organiseren van de jaarlijkse contactdag blijft een optie en het twee keer per jaar bijpraten van elkaar blijft bestaan.

10. Vertegenwoordigende Vergadering op zaterdag 5 april 2014 in Nijkerk

Jan Zwienenberg licht de agenda van de vergadering toe. Andere communicatiemiddelen zoals Facebook en Linked In worden ook voor de KNNV steeds belangrijker. Digitale nieuwsbrieven zijn er al en kunnen op verzoek doorgestuurd worden. De e-mail adressen moeten dan wel aan onze secretaris worden doorgegeven. Op landelijk niveau zijn de KNNV en het IVN in gesprek met elkaar. De samenwerking op lokaal niveau vormt de basis voor de landelijke samenwerking. Dit jaar worden de bestaande projecten Natuur in de stad en Exoten voortgezet.

11. Vaststelling afgevaardigden naar de VV van 2014

Annette Ros zal onze afdeling vertegenwoordigen. Bernard Wanders gaat waarschijnlijk ook. Jan Zwienenberg is verhinderd.

12. Stand van samenwerking met andere organisaties en gemeente

Gé Inia vraagt naar de rol van de Natuur en Milieuraad Hengelo (NMRH) en de KNNV wat betreft klachten over gemeentelijk beleid en uitvoering. De KNNV is formeel geen lid meer van de NMRH. Wel is er een samenwerking op projectmatige basis. Met de bomenwerkgroep zijn afspraken gemaakt wie wat doet. Gé Inia geeft aan zich bezorgd te maken over de uitbreiding van de Zuivelhoeve, het plan om het spoorlijntje in Tweekelo als toeristisch attractie in gebruik te nemen en de problemen rond de Tuindorpvijver met de visvereniging over blauwalgen. Jan Zwienenberg wil de Tuindorpvijver aan de orde stellen in het Groenberaad, een nieuw overlegorgaan tussen de gemeente en diverse groene verenigingen. Het overleg met het IVN wordt dit jaar voortgezet.

13. Afdelingsactiviteiten 2014 en 2015

Het landelijk project Natuur in de stad krijgt in Hengelo een vervolg in de wijk Slangenbeek. Samen met de wijkraad wordt een project opgezet waarbij bewoners kijken naar wat er in hun tuin leeft en worden er excursies gehouden naar de kruidenwadi en de beek die door de wijk loopt. Voor het project is subsidie aangevraagd bij Univé maar deze is niet verleend. Mogelijk kan geld dat van het gewest komt voor het project gebruikt worden. Henk van den Berg wijst op buurtbonnen als optie om het project te financieren.

14. Rondvraag en sluiting

Laurens van Run vraagt of het excursieprogramma van de afdeling ook bij het IVN bekend is. Jan Zwienenberg deelt daarop mee dat het excursieprogramma in het blad en op de website van het IVN komt te staan.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

Jaarverslag 2014

Bestuurssamenstelling

Samenstelling per 31-12-2012.

W. Boersma	-voorzitter
J.H. Zwienenberg	-secretaris
J. Weernink	-penningmeester
A.G. Oude Egbrink	-natuurhistorisch secretaris
H. de Jong	-lid, eindredactie Onder de Loep en website
A. Ros	-lid

Bestuursactiviteiten

Het bestuur heeft in 2014 vijf maal vergaderd.

Namens de afdeling bezoekt W. Mardjan leden die bijvoorbeeld ziek zijn (lief en leed). Deze bezoeken worden bijzonder op prijs gesteld.

Externe vertegenwoordiging:

Gewest KNNV: B. Wanders

Beleidsraad KNNV: tijdelijk vacature

Groene Tafel gemeente Hengelo: G. Haverkamp

Stadspark Weusthag (samen met IVN): in de loop van 2014 overgegaan in de Vrienden van het Weusthag.

Klankbordgroep Groen Hasseler Es (mede namens IVN): J. Zwienenberg. Begin 2014 werden de activiteiten van deze Klankbordgroep beëindigd.

Ledenvergadering 2014

De ledenvergadering werd gehouden op 25 maart 2014 in het NIVON-Centrum. Het jaarverslag is gepubliceerd in het maartnummer 2014 van Onder de Loep.

Ledenaantal

Het ledenaantal is in totaal 72 leden/huisgenootleden, waaronder 2 ereleden.

Ledenblad Onder de Loep en website

Het afdelingsblad verscheen in 2013 weer vier keer.

Harry de Jong verzorgt in samenwerking met André Bolt de uitgaven.

Leden zorgen voor de verspreiding van het grootste deel van uitgave. Hiervoor onze dank.

Verder worden exemplaren op een aantal punten in Hengelo en Borne ter inzage gelegd.

Onder de Loep geeft samen met de website een goed beeld van de vele activiteiten van onze afdeling.

Oude nummers van Onder de Loep zijn via de website in te zien.

Activiteiten 2014

a. Nieuwjaarsbijeenkomst op 19 januari 2014.

Dit jaar was er weer een goede opkomst

De bijeenkomst vond plaats in Café restaurant “de Zevenster” in Oele.

Na een mooie wandeling en lekker eten werden er door een aantal leden prachtige foto's van reizen, inventarisaties en observaties getoond.

b. Excursies

Datum	Plaats	Thema	Aantal deelnemers
15 februari	Twickel	frisse neuzen	3
16 maart	Diepenheim	Regge	10
29 maart	Egheria	voorjaar	4
13 april	Saasveld	landinrichting	8
27 april	Dümmersee	weidevogels	4
11 mei	Twickel	natuurbeleving	niet doorgegaan
25 mei	Nijverdal	Regge	11
08 juni	Silberberg	kalkflora	8
22 juni	Wildernis	natuurbeleving	9
6 juli	Schuilenburg	Regge	8
27 juli	Bentheimerberg	natuurbeleving	3
17 augustus	Besthemerberg	heide en vennen	4
07 september	Ottershagen	vogels	11
21 september	Haaksbergerveen	hoogveen	2
04 oktober	Ommen	Regge	niet doorgegaan
19 oktober	Bentheimerwald	paddestoelen	9

Totaal zijn er in het jaar 2014 16 excursies georganiseerd waarvan er twee niet zijn doorgegaan. Het aantal deelnemers per excursie wisselde sterk namelijk van 2 tot 11. Het gemiddeld aantal deelnemers nam toe in vergelijking met het jaar 2013. De leden van de excursiecommissie in 2014 waren Bernard Wanders, Wytze Boersma, Harry de Jong en Bert Oude Egbrink (natuurhistorisch secretaris).
Contactpersoon: Bert Oude Egbrink

c. Plantenwerkgroep

Naast dat er op individuele basis geïnventariseerd is voor FLORON is er mee geholpen met het poelenproject en de excursies in de Slangenbeek.

d. Poelenproject

In het voorjaar van 2012 heeft de Stichting Twickel ons gevraagd om een aantal poelen te inventariseren. Na intern overleg is besloten om hieraan medewerking te verlenen. Op het landgoed Twickel liggen ca 30 poelen. De bedoeling is om deze poelen successievelijk op te schonen. Voordat men met deze werkzaamheden begint, wil men graag weten wat de natuurwaarden zijn van de poelen. In het voorjaar van 2014 zijn 6 poelen onderzocht. Hiermede is het project van vorig jaar afgemaakt

e. Natuur in de Stad

Samen met het Wijkcomite Slangenbeek werd in de wijk Slangenbeek gestart met een project soorten-tellen. Dit project bestaat uit twee onderdelen. Bewoners kunnen aan de hand van een soortenkaart zelf vastleggen welke dieren er rond hun huis voorkomen. Ongeveer 20 huishoudens namen hieraan deel. Verder werden er twee excursies gehouden rond de kruidenwadi en de Slangenbeek.

Van de gemeente Hengelo werd een bijdrage in de kosten ontvangen.

Begin 2015 zullen de resultaten in een verslag worden vastgelegd en wordt ook besloten of het project wordt voortgezet.

De activiteiten in de Hasseler Es werden in 2014 voortgezet met een excursie en een bijeenkomst over de bomen in de wijk. Na de informatieavond, waarbij ook een medewerker van de gemeente aanwezig was, werd een excursie gehouden. Deelnemers en uitvoerders vonden dit een goede en effectieve werkwijze. Twee leden (Gerrit Haverkamp en Jan Zwienenberg) zijn gestart met de inventarisatie van alle bomen in een deel van de wijk Klein Driene. Deze zogenaamde ‘wederopbouwwijk’ heeft een monumentale status mede door de groenopzet waarbij bij de bouw een grote variatie aan bomen en struiken is aangeplant. Dit werd een arboretum genoemd. Voor dit project, waarbij nauw wordt samengewerkt met de Wijkraad Noord, Welbions, de gemeente Hengelo en de Gemeentelijke Monumentencommissie, werd bij de provincie een subsidie aangevraagd voor de educatieve ondersteuning van dit project. De Provincie Overijssel heeft een

bedrag van € 3000,00 verstrekt voor een App en informatieboekje. In Klein Driene werd weer een excursie gehouden en ook voor de vrijwilligers van de "Rafaëlkerk" werd een rondleiding verzorgd. Deze belangstelling voor de bomen in Hengelo was mede de reden voor een actie van Tubantia/TC, waarbij de lezers de mooiste boom van Hengelo konden kiezen. De eerder genoemde heren hebben twee fietsexcursies door Hengelo begeleid. En de winnaar werd de roze-gerande bruine beuk op het Dr. Kuypersplein.

Er zijn ook oriënterende gesprekken gevoerd over de Wij-Landen. Dit zijn bouwterreinen die nu nog braak liggen. Een aantal hiervan zou de bestemming tijdelijke natuur moeten krijgen. Naar verwachting worden er in 2015 concrete stappen gezet.

(contactpersonen; Gerrit Haverkamp/Jan Zwieneberg)

f. Schoningswerk Bentelerheide

In 2014 is het schoningswerk op de Bentelerheide voortgezet. Zoals vorige keren werd ook dit jaar het fijne werk, het snoeien van de uitgelopen boomstronken voort gezet. Door deze werkzaamheden hebben we het idee dat de Beenbreek populatie zich verder heeft uitgebreid. De landbouw gebieden rond de Bentelerheide zijn door de Stichting Twickel omgevormd tot natuurgebied. Het moerasbos is helemaal verwijderd en omgevormd tot een groot ven. Ook de afvoersloten zijn gedempt. Hierdoor moet het grondwaterpeil gaan stijgen. Dit zal ongetwijfeld een positieve uitwerking hebben voor de Bentelerheide. Dit jaar zullen we de ontwikkeling dan ook volgen. Totaal zijn er in 2014 vier schoningsochtenden geweest. Hieraan namen 4 a 5 personen per keer deel

g. Cursuswerkgroep KIN (KNNV, IVN, NIVON)

Door de cursuswerkgroep KIN, een samenwerkingsverband van de Hengelose groenverenigingen, zijn er in 2014 twee cursussen georganiseerd.

In het voorjaar is de cursus "Kringlopen" gehouden. Hiervoor hadden zich 15 deelnemers aangemeld. Na evaluatie werd deze cursus beoordeeld als goed tot zeer goed.

In het najaar werd de cursus "Hoe overwintert de natuur" gehouden. Deze cursus, bestond uit drie theorieavonden en een excursie. De eerste theorieavond had als onderwerp: "Zoogdieren" en werd verzorgd door Mark Zekhuis van Landschap Overijssel. De tweede avond kwam de "Planten" aanbod. Deze avond werd verzorgd door KNNV, (Gerrit Haverkamp en Wytze Boersma) van onze afdeling. Voor deze cursus waren 15 deelnemers. De waardering van de cursisten was goed tot zeer goed.

h. Paddenstoelenwerkgroep Twente (KNNV/NMV)

Voor de leden van de paddenstoelenwerkgroep begon het seizoen met de Zwamdag Overijssel in Zwolle. Veel presentaties over vondsten in onze provincie en natuurlijk leuk om veel amateurmycologen uit de omgeving te ontmoeten.

In de tweede helft van maart hebben we ons gestort op vele tientallen exemplaren van de Cedergrondbekerzwam in een grasveld aan de Groenhofstraat in Hengelo waar twee Ceders staan van ruim 50 jaar oud. Een bijzondere soort die niet vaak te zien is. Zie foto.

In het voorjaar zijn nogal wat soorten mestzwammetjes gevonden, waaronder bijzondere en zeldzame soorten. Het blijft bijzonder om zo'n groepje volwassenen te zien, gebogen over een koeienvlaai of paardenvijgen, druk met het nemen van foto's van heel kleine paddenstoeltjes!

Zo waren er veel excursies tot in mei. Vanaf de tweede helft van juli begonnen de waarnemingen weer. In oktober is door de werkgroep meegewerkt aan een paddenstoelenexcursie in het Bentheimerwald. Heel bijzonder waren excursies naar de Junner- en Arriër-koelanden. Heel veel zeer fraaie wasplaten waren te bewonderen, soms heel zeldzame soorten (in het Arriërkoeland 12 soorten). Geweldig mooi en veel wasplaten waren te vinden tussen en op de bulten van de Gele weidemier. Zie foto's. Het seizoen liep door tot eind november.

Scharlaken wasplaat

Cedergrondbekerzwam

i. Weusthagpark

Voor onze afdeling was 2014 een rustig jaar. Er werd niet deelgenomen aan de Weusthagdag. Een aantal leden heeft op basis van literatuuronderzoek, gesprekken met het waterschap, Vitens en Natura Docet/Wonderryck Twente een notitie over de ondergrond van dit park geschreven. Het artikel is gepubliceerd in Onder de Loep en verkrijgbaar bij de secretaris.

j. Overleg met de gemeente Hengelo.

In de zomer van 2014 is de zogenaamde Groene Tafel van start gegaan. Verschillende organisatie waaronder IVN, NIVON, NMRH, Bijenvereniging en Groei en Bloei, hebben periodiek overleg met ambtenaren van de gemeente. De verantwoordelijke wethouder M. Elferink, zal periodiek deelnemen aan het overleg. Met deze wethouder, die in 2014 met zijn werkzaamheden is begonnen, hebben IVN en KNNV een kennismakingsgesprek gehad. Het was een plezierig en goed gesprek waarbij ook meningsverschillen uitgesproken zijn. Met de verschillende ambtenaren is er een goed contact.

Woord van dank.

Het bestuur kijkt met een goed gevoel terug op 2014. Graag willen we alle leden danken voor hun inzet.

Hengelo, februari 2015.

Financieel jaarverslag 2014 en begroting 2015

BATEN	WERKELIJK 2013	WERKELIJK 2014	BEGROOT 2014	BEGROOT 2015
Contributie	1.800,00	1.775,00	1.800,00	1.800,00
Contributie extra	32,50	5,00	0,00	0,00
Rente	44,89	45,34	25,00	25,00
Nieuwjaarsbijeenkomst	252,50	315,00	250,00	300,00
Subsidie Gemeente	1.213,61	0,00	0,00	0,00
Project Slangenbeek	0,00	149,37	0,00	0,00
Groep KIN	50,00	0,00	0,00	0,00
Giften	150,00	0,00	0,00	0,00
Diversen	5,28	12,00	50,00	0,00
Nadelig saldo	0,00	0,00	265,00	300,00
Totalen	3.548,78	2.301,71	2.390,00	2.425,00

52*2

LASTEN	WERKELIJK 2013	WERKELIJK 2014	BEGROOT 2014	BEGROOT 2015
Afdracht Hoofdbestuur	1.278,50	1.170,50	1.600,00	1.200,00
Abonnement/Lidmaatschap	0,00	0,00	25,00	50,00
Onder de Loep-drukkosten	278,22	267,93	350,00	275,00
Onder de Loep-verzendkosten	115,06	140,65	160,00	140,00
Bestuurskosten	25,00	64,50	50,00	50,00
Excursies	33,30	32,00	0,00	35,00
Lezingen	0,00	20,00	150,00	25,00
Nieuwjaarsbijeenkomst	296,25	316,50	300,00	300,00
Seniorbijeenkomsten	0,00	0,00	50,00	0,00
Drukwerk/Portiekosten	11,88	44,18	15,00	50,00
Beamer	1.213,61	0,00	0,00	0,00
Bankkosten	98,01	221,39	50,00	175,00
Zaalhuur + koffie	0,00	0,00	150,00	100,00
Diversen	0,00	0,00	25,00	0,00
Reiskosten	0,00	0,00	25,00	25,00
Voordelig saldo	198,95	24,06	0,00	0,00
Totalen	3.548,78	2.301,71	2.950,00	2.425,00

CONTRIBUTIE	JAAR 2014	JAAR 2015	JAAR 2016
	Lidmaatschap	30,00	32,00
Lidmaatschap, huisgenoten	10,00	10,00	10,00

Balans per 31 december 2014			
Bank, rek crt	21,14	Te betalen kosten	73,42
Bank, spaarrekening	8.450,00	Vooruitontvangen	30,00
Te ontvangen posten	45,34	Reservering: Jubileum	1.302,05
		Veldbiologische activiteit	1.750,00
		Project Klein Driene	3.000,00
		Kapitaal 31/12	2.361,01
Totaal	8.516,48	Totaal	8.516,48

Balans per 31 december 2013			
Bank	90,75	Te betalen kosten	12,54
Bank, best spaarrekening	4.427,29	Vooruitontvangen	375,00
Te ontvangen posten	1.258,50	Reservering: Jubileum	1.302,05
		Gewestelijke activiteit	1.750,00
		Kapitaal 31/12	2.336,95
Totaal	5.776,54	Totaal	5.776,54